

זום "מדברים מדיניות" ההצעה למיסוי רווחי המערכת הבנקאית

דברי פתיחה – שלומי שוב -

23 בדצמבר 2025

אחה"צ טובים לכולם, ראשית, תודה רבה לכל מי שהצטרף אלינו היום. אנו נרגשים לקיים את הדיון הזה שהוא ראשון בסדרת מפגשי זום מדיניות של **מכון הפניקס לחקר שוק ההון** וגם נקודת ציון מבחינתנו בהקמת מכון המחקר החדש והחשוב הזה של האוניברסיטה. המכון הוקם מתוך מטרה לקדם מחקר יישומי, מבוסס נתונים, על שוק ההון והמערכת הפיננסית בישראל, ולחבר בין שלושה עולמות שלא תמיד נפגשים מספיק – האקדמיה, הפרקטיקה והרגולציה. השאיפה שלנו היא לייצר תשתית אנליטית איכותית שתוכל לשמש בסיס לדיון ציבורי ומקצועי כמצע לדיון של רגולטורים וקובעי מדיניות ובמיוחד בסוגיות שבהן קיימים מתחים בין יעדים כלכליים, יציבות פיננסית ושיקולי מדיניות.

התחלנו פעילות ענפה מאד במכון כפי שאפשר כבר לראות באתר החדש שלנו שהושק השבוע, לרבות בנושא החיבור בין AI לפיננסיים. בין היתר במסגרתה פעילות המכון פועל גם צוות מידע פיננסי וניתוח שוק, בהובלת ר"ח איתי קדמי. הנייר ששלחנו אליכם הוא תוצר ראשון של הפעילות הנ"ל.

הנייר עוסק בניתוח המגמות ברווחיות המערכת הבנקאית בישראל, על רקע העלייה החדה בסביבת הריבית בישראל ובעולם בשנים האחרונות. לקחנו את התקופה שבין 2017 עד 2025.

נקודת המוצא של העבודה היא שהדיון הציבורי סביב רווחיות הבנקים התעצם מאוד, אך לעיתים מתמקד בתוצאה – **רווחיות גבוהה** – ופחות בשאלה מאיפה היא נובעת, כיצד היא מתגלגלת בין מגזרי פעילות שונים, ומהם המנגנונים הכלכליים שמאחוריה.

ממצא מרכזי של העבודה הוא שהעלייה החדה ברווחיות הבנקים מאז 2022 נובעת במידה רבה מגורמים מחזוריים ואקסוגניים, ובראשם סביבת ריבית גבוהה והתרחבות מרווח הפיקדונות, ולא משיפור פרמננטי ומתמשך בליבת הפעילות הבנקאית. ניתוח רכיבי הרווח מראה כי אמנם נרשמה גם התייעלות תפעולית, אך תרומתה בנטו התקדזה עם עלייה בהוצאות להפסדי אשראי ועם שחיקה במרווח האשראי, כך שעיקר השינוי ברווחיות הגיע מצד מקורות המימון של הבנקים.

ממצא חשוב נוסף נוגע לתמסורת הריבית בין מגזרי פעילות. העבודה מראה כי התמסורת אינה אחידה: משקי בית ועסקים זעירים וקטנים סופגים בנטו חלק גדול יותר מעליית הריבית, בעוד שבמגזר העסקים הגדולים תמסורת הריבית לאשראי כמעט זהה לתמסורת בצד הפיקדונות. הבדלים אלו באים לידי ביטוי גם בדפוסי צמיחת האשראי בפועל, כלומר במגזר שבו הריבית על הפיקדונות עלתה בהתאם לריבית על האשראי, האשראי המשיך לצמוח בקצב גבוה. בואו זאת מסקנה לא טריוויאלית בכלל.

בנוסף, בעבודה אנו כוללים השוואה לנותני אשראי חוץ בנקאיים המעמידים אשראי לעסקים שזה כידוע שוק אשראי הפועל ללא פיקדונות. הניתוח מראה כי בסביבה כזו עליית הריבית אינה מתורגמת להתרחבות מרווחים או לרווחיות חריגה, ולעיתים אף מלווה בירידת מרווחים על רקע תחרות שהתגברה בענף הזה. **השוואה זו מחדדת עוד יותר את תפקידם של הפיקדונות כמנגנון מרכזי ברווחיות הבנקאית בתקופה המדוברת (2019-2025).**

על רקע ממצאים אלו, אנחנו עדים כעת למחלוקת לגבי ההצעה החדשה ואני חייב להודות קצת מסורבלת למיסוי על הבנקים. הנימוק של ההצעה הוא שמדובר ברווחיות גבוהה שנובעת משינוי אקסוגני בסביבת הריבית - במיוחד כשראינו שתמסורת הריבית אינה אחידה בין מגזרי פעילות, כך

שמשקי בית ועסקים זעירים וקטנים ספגו בנטו חלק גדול יותר מעליית הריבית מאשר המגזרים בעלי כוח מיקוח הגבוה יותר.

הטענה מנגד היא שמדובר בתוצאה לגיטימית של פעילות בנקאית, של ניהול סיכונים ושל מחזור עסקים – וכי התערבות מס כזאת במיוחד לאור הריכוזיות בענף יכולה להוביל לגלגול של המס (עליית ריבית, עמלות) דווקא על האוכלוסיות המוחלשות שלגביהם המטרה היא להקל. בנוסף, צריך גם לזכור שהציבור הרחב הוא גם זה שמחזיק את מניות הבנקים והוא יפגע מכך. השאלה היא האם לא מנסים לטפל בבעיה של תחרות באמצעות מס וזה כמוכח לא נכון, מה גם שלמיטב ידיעתי המדינה לא הכריזה על הבנקים כמונופול – לפחות לא עד כה.. הנושא הזה של קיומו של מונופול הוא זה שצריך ליצור את הלגיטימציה לייחודיות של המס ולמנוע פגיעה בשוויוניות אל מול גופים פיננסיים אחרים וכו'.

בתור אנשי חשבונאות ועוד מעט ניר שהוא ראש תחום המס אצלנו במכון יתייחס לכך, אי אפשר שלא להגיד שמדובר במנגנון מס מוזר – תחשבו למה מדובר ב- 50% ולא במספר אחר הרי זה שרירותי לגמרי ולכאורה סימון מטרה של גביית מס של מיליארד שקל בשנה לתקציב המדינה (זה לפי דוח הוועדה על בסיס נתוני 2023 ובהנחת 10 אחוז מס על רווחי היתר). מדברים אולי שזה צריך להעלות ל- 15% כי גם עולה כאן שאלה קדימה על בסיס הצפי לרווחיות הבנקים עד כמה הם "יכנסו לתוך הכסף" לצורך המס הזה.. השאלה אם לא היה כבר עדיף להאריך את מנגנון המס הקיים מהשנתיים האחרונות שמוסיף למעשה למס האפקטיבי של הבנקים עוד 4.5 אחוז. כלומר אם אני משווה לחברה עסקית רגילה שממוסה ב- 23% אז זה מביא אותנו ל- 27.5%. ואל תתבלבלו ממנגנון מס הרווח של הבנקים שמחליף את המע"מ בחברה רגילה.